

O JEDNOM ZANIMLJIVOM NALAZU U BIBLIOTECI SANU ILI JEDNO MOGUĆE ČITANJE PLAKATA

Još 1958. godine kupila je Biblioteka SANU od Srpske književne zadruge jednu fasciklu u kojoj se nalazilo nekoliko plakata s kraja prošlog veka. Nekim slučajem ostala je ta fascikla zaturena sve do nedavno, kada je, opet igrom slučaja, pronađena i stigla na obradu. Već je letimičan pogled pokazao da se radi o veoma zanimljivom materijalu vezanom za kulturnu i političku istoriju Dubrovnika u poslednje dve decenije prošlog veka. Na žalost, mi više ne možemo da saznamo ništa o prethodnom vlasniku ovih plakata koji je, bez sumnje (a vidi se to po izboru materijala kao i po marginalijama), bio pomni proučavalac i pravi znalac. Posle kraćeg istraživanja postalo je jasno da se dokumenta koja su pred nama opiru strogoj bibliotečkoj obradi po nekim formalnim odlikama kao što su, na primer, hronološki red, izdavač ili format, nego da imaju neku imanentnu logiku i da nam nude nekoliko zanimljivih priča koje se slivaju u dragoceno svedočanstvo i živu istorijsku sliku jedne faze narodnog preporoda u Dubrovniku. Potpuno smo svesni da ovaj rad u mnogome izlazi iz okvira bibliotekarstva, ali mi zaista nismo mogli da odolimo iskušenju da zabeležimo ono mnoštvo zanimljivih podataka do kojih smo dolazili tragajući za činjenicama relevantnim za bibliotečku obradu. Isto tako svesno smo izbegli da se dotičemo složenog problema srpsko-hrvatskih političkih odnosa, osim koliko je to zahtevao jedan od naših plakata, iako je prethodni vlasnik verovatno i to imao na umu kada je sakupio materijal koji je u najvećoj meri vezan za onaj krug ličnosti koje su se deklarirale kao Srbi katolici koji su u to vreme bili u oštroj opreci sa predstavnicima hrvatske političke opcije. To, naravno, ne znači da sporimo uticaj političkog nejedinstva i stranačkih borbi na kulturna zbivanja u Dubrovniku.

U kulturnoj istoriji Dubrovnika s kraja prošlog stoleća jasno se očitavaju s jedne strane želja žitelja da njihov grad postane vodeći južnoslovenski kulturni centar, a s druge strane svest o vlastitoj superiornoj kulturnoj tradiciji koju posle godina teških političkih prilika izazvanih austrijskom okupacijom i kobne apatije, nije lako oživeti. To je vreme kada se u Dubrovniku insistiralo na kulturnim događanjima ("Bondin teatar", narodne čitaonice, manifestacije radničkih i omladinskih društava, pokretanje časopisa, proslave, podizanje spomenika itd), pa su naši plakati utoliko značajniji kao svedoci onih očiglednih napora koji su činjeni s namerom da se razbije preteće kulturno sivilo i da se na temeljima stare slave utemelji nova kultura. Takva nastojanja propagirana su uz pomoć malobrojnih medija koji su im stajali na raspolaganju, a to su bili pre svega časopisi, i naravno, plakati kojima su kulturni događaji oznanjivani najširem krugu građana.

O JEDNOM RANOM OBJAVLJIVANJU PESME MEDA PUCIĆA RADNIČKI LIK

Među autorima plakata koje smo mogli da razrešimo najprominentniji je svakako umni i učeni pesnik Medo Pucić. Pokazalo se da bi prvi plakat koji ovde razmatramo i koji sadrži jednu poznatu Pucićevu pesmu mogao biti zanimljiviji nego što se na prvi pogled čini. U naslovu stoji Popijevka Dubrovačkog radničkog društva, spjevao Medo grof Pucić, uglazbio Ivan pl. Zajc. Popijevka je štampana u Dubrovniku u Tiskari Dragutina Pretnera, 22. travnja 1877. godine. Prema onome što smo mi mogli da pronađemo, prvo poznato objavljivanje ove pesme bilo je u Slovincu, br. 4 za 1879. godinu, na str. 64 u odeljku Sitnice, gde se kaže sledeće: "Dne pak 3 Februara prigodom svetkovine Sv. Vlaha Dubrovačkog parca, izašla je prvi put na bijeli dan narodna glazba Radničkog Dubrovačkog Društva a to nakon samijeh 5 mjeseca učenja pod upravom g. Grossmana. Mi se radujemo našem narodnom društvu i želimo mu svaku sreću i napredak, kako vidimo da će i biti tako, pošto je nastojanje uprave postojano. Ovom prigodom iznosimo himnu Društva sastavljenu od g. grofa Meda Pučića a uglazbjenu od Ivana pl. Zajca. Evo je:". Potom sledi himna u istom obliku u kojem je imamo mi na našem plakatu. Interesantno je da je pedantni Ivo Perić u svojoj *Dubrovačkoj periodici 1848-1918*¹ prevideo ovu pesmu. Rubrika Sitnice bila je vrlo zanimljiva i vrlo primamljiva za javnost jer je oslikavala savremeni Dubrovnik. Iz Slovinčevih Sitnica strujao je trgovački, kulturni i zabavni život ondašnjeg Dubrovnika, pa je utoliko čudnije da Ivo Perić nije u njima otkrio ovu Pucićevu pesmu. *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova*² veli da je ova pesma osim u Slovincu, iste te godine, dakle 1879, ali sada pod naslovom *Radnički lik*, objavljena u Pančevu u Knjižari braće Jovanovića u zbirci *Pjesme Meda Pucića Dubrovčanina*, potpuno izdanje. Međutim, ta godina koja se zaista nalazi na frontispisu, nije baš sasvim izvesna i već je i ranije dovedena u sumnju. Mi smo pronašli tri izdanja koja na naslovnoj strani nose istu godinu i istu oznaku izdavača. Međutim, dva od njih na koricama imaju godinu 1881. kao godinu objavljivanja, a međusobno se razlikuju samo po broju "štamparskih pogrešaka" (u jednom ih ima 35, a u drugom 55). Ta razlika u broju štamparskih pogrešaka možda bi mogla biti onaj "mali listak" koji Medo Pucić pominje u svome pismu Kamenku Jovanoviću od 22. novembra 1880.³ Treće izdanje ove knjige koje bi se moglo učiniti najranijim jer ima na sebi samo 1879. godinu, a koje je izašlo u ediciji *Narodna biblioteka braće Jovanovića*, sv. 280-286, zapravo je najkasnije. *Narodna biblioteka braće Jovanovića* izlazila je od 1881. do 1895. godine. U toj biblioteci izašlo je 216 svezaka redovno i 132 apokrifno. Naime, kada je Knjižara braće Jovanovića prestala sa radom njen lager je otkupila knjižara Napredak iz Zemuna. Ona je mnoge knjige koje su izašle u izdanju Knjižare braće Jovanovića opremila novim koricama i pustila u promet kao novoizašle sveske *Narodne biblioteke braće Jovanovića*. Ove sveske, sa brojevima od 217 do 348 smatraju se apokrifnim. Takav je, dakle, slučaj i sa ovom zbirkom.

¹ Dubrovnik, JAZU, 1980.

² Zagreb, Leksikografski zavod, 1956-1986.

³ v. Nikša Stipčević, Pisma Meda Pucića Kamenku Jovanoviću, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, knj. 23, sv. 1, Novi Sad 1975, str. 194-197.

Da se vratimo samoj pesmi. U pomenutoj zbirci ona je smeštena u odeljak Listopad, "u kom su odeljku pesme prigodnice iz naših sadanjih dana"⁴. Ispod naslova stoji godina 1876. Naslov i godinu stavio je svakako sam Medo Pucić koji je u Đakovu sam i priredio ovo "potpuno izdanje" svojih pesama⁵. I Franja Marković u svojoj studiji *Knez Medo Pucić*⁶ uzima da je ova "prigodna pjesma" nastala 1876., oslanjajući se verovatno na podatak o godini iz pomenute zbirke. Isto tako i nepoznati autor u *Slovincu*, br. 23 za 1882. godinu, na 359. str. kaže: "Kada se je g. 1876. sastavilo u Dubrovniku narodno radničko društvo, eto Meda sa krasnom himnom tog društva *Radnički lik* u nekoliko strofa, a u svakoj je refrain:

Djelaj, kreši, kuj

Predi, pleti, snuj.

Ovaj podatak samo je delimično tačan. Dubrovačko radničko društvo koje je okupljalo pristaše Narodne stranke⁷ osnovano je 1874. godine⁸, a pesma *Radnički lik* napisana je dve godine kasnije povodom prve socijalističke pobjede na opštinskim izborima u Kragujevcu i manifestacije sa "crvenim barjačtom"⁹.

U Popisu *skladbi Ivana Zajca* koji je uradio H. Pettan¹⁰ uz ovu kompoziciju koju Zajc naziva *Himnom Dubrovačkog radničkog društva* (op. 370), osim napomene da se radi o kompoziciji za hor i orkestar, nema nikakvog drugog komentara.

Dakle, po svemu sudeći, naš plakat predstavlja, ako ne prvo, onda svakako jedno od ranih objavljivanja pesme *Radnički lik* Meda Pucića.

OBELEŽAVANJE STOGODIŠNJICE SMRTI RUĐERA BOŠKOVIĆA U DALMACIJI

Pet od naših plakata odnose se na sjajnu proslavu kojom je Dalmacija svetkovala stogodišnjicu svog čuvenog naučnika Ruđera Boškovića. Najsvečanije je svakako bilo u njegovom rodnom gradu Dubrovniku čijoj je slavi on sam mnogo doprineo "svojijem neumrljijem djelima."

Tiskarnica Dragutina Pretnera štampala je sve dubrovačke plakate posvećene ovoj svečanosti. Dva plakata potpisao je načelnik grada DeGiulli. Radi se o narodnjaku, Vlahu DeGiulliju. Naime, krajem 1886. godine održani su u Dubrovniku opštinski izbori na kojima je pobedila Narodna stranka. "Rafo Pucić nipošto nije pristajao da i

⁴ v. S. V. Popović(Naša novija lirika, Letopis Matice srpske, knj. 129, Novi Sad 1882, str. 137-159.

⁵ v. Nikša Stipčević, Pisma Meda Pucića Kamenku Jovanoviću, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, knj. 23, sv. 1, Novi Sad 1975, str. 194-197.

⁶ Rad JAZU, knj. LXVII, Zagreb 1883, str. 202.

⁷ v. Kosta Milutinović, O pokretu Srba katolika u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki Kotorskoj 1848-1914, Zbornik o Srbima u Hrvatskoj, Beograd, SANU, 1989, str. 33-90.

⁸ Dinko Foretić, Kratak pregled historije radničkog pokreta u Dalmaciji 1871-1919, Zadar, 1959.

⁹ Kosta Milutinović, Političke koncepcije dubrovačkih "slovinaca", Jugoslovenski istorijski časopis, br. 3-4, 1976, str. 57-92.

¹⁰ Zagreb, JAZU, 1956.

taj put bude kandidiran za novog općinskog načelnika ... Za novog općinskog načelnika - po Pucićevoj i Čingrijinoj preporuci i želji - izabran je Vlaho DeGiulli"¹¹. Vlaho DeGiulli je bio ugledni trgovac i posednik, zaslužni narodnjak i veliki rodoljub. Po rečima Frana Supila, celim svojim životom i radom bio je "simbol poštenja, pravednosti, dobrote, milosrđa". Dužnost općinskog načelnika u Dubrovniku obavljao je od 1886. do 1890. godine.

U prvom plakatu koji je potpisao načelnik DeGiulli pozivaju se građani Dubrovnika, u čija se "rodoljubna čuvstva" ne sumnja, da se odazovu želji Općine i doprinesu "općemu veselju". Tom prigodom, kaže se u plakatu, proslaviće se uspomena Rugje Boškovića na ovaj način:

- I. U subotu 12 Februara u večer otvoriće se svečanost rasvijetljenjem grada i muzikom.
- II. U nedjelju 13 Februara oko 10 ura iz jutra proći će sve škole, braće i Dubrovačko Radničko Društvo kroz grad nakićen zastavama, noseći lovorvijence u Gospu, da ih polože pred Boškovićev spomenik. Tu će biti prigodna besjeda, zatim će se pjevati misa, koju će služiti Presvijetli Biskup. (Presvijetli Biskup u to vreme bio je bivši gruški župnik Dum Mato Vodopić, omiljen zbog svoje pitomosti i ljubaznosti, kako kaže Josip Bersa u *Dubrovačkim slikama i prilikama*. Dubrovačkim biskupom postao je 1882.¹² i evo kako je, prema sećanjima Josipa Berse, reagovao na to postavljenje: "Na glas, da je imenovan, uprepasti se, ode namjesniku Jovanoviću, brzne u plač, zakumi ga, da ga oprostite od te nove dužnosti. Ali sve bi badava; morade se primiti i te časti.")
- III. U ponedjeljnik 14 Februara ostaće grad nakićen preko cijelog dana, a u večer na 6 ura držaće se svečana akademija u crkvi Jezuvita.

A šta se odvijalo na akademiji u crkvi Jezuvita govori naš sledeći plakat. To je Program Svečane akademije koja će biti dne 14 Februara 1887 na 6 ura u večer u crkvi Sv. Injacija. Program je štampan u Tiskarnici D. Pretnera. Iz njega saznajemo da je uvodni rad čitao profesor Luko Zore, ugledni filolog i književnik, saborski zastupnik i urednik *Slovinca*. Delove programa deklamovali su gimnazijalci Melko Čingrija, koji će kasnije postati načelnik Dubrovnika kao što je to bio njegov otac Pero Čingrija i Ivo DeGiulli kojeg ćemo kasnije sretati kao izdavača i odgovornog urednika *Crvene Hrvatske*. Od važnijih imena učešće u programu uzeo je i teolog Vice Medini koji je sarađivao u *Crvenoj Hrvatskoj* i u *Narodnom listu* najčešće pod pseudonimom Šeremeta.

U istoj tipografiji ovim povodom objavljena je i oda Nel fausto centenario del padre Ruggero Boscovich koju su potpisali jezuitski sveštenici iz Dubrovnika. Od 1854. do 1868. godine dubrovačka gimnazija bila je u rukama jezuita. "Pošto ju je država predala svjetovnim rukama, ostala je bila neka napetost između gimnazije i jezuita,

¹¹ v. Ivo Perić,[0], „Politički lik Rafa Pucića, Rad JAZU, knj. 375, 1978, str. 253.

¹² v. Znameniti i zaslužni Hrvati, Zagreb, Hrvatski štamparski zavod, 1925, str. 278.

koji su tik gimnazije imali svoju kuću i svoju crkvu"¹³. Bez obzira na to oni su 1887. godine potpisali ovih petnaest stanci kao "I Padri Gesuiti del Collegio in Ragusa", i kao što vidimo uzimali su učešće u kulturnom životu grada. Nešto kasnije iste te godine, Dubrovnik ih je isterao iz svoje sredine. "Usljed bune mladeži, koja se zbila jedne noći, Isusovci su i otud odalečeni", kaže Petar Kuničić¹⁴.

Jedanaest dana posle poziva građanima da doprinesu proslavi stote godišnjice smrti Ruđera Boškovića (20. februara 1887), dubrovački načelnik DeGiulli javlja se još jednim plakatom kojim obaveštava građane o velikom broju telegrama koje su Odbor za proslavu i Općina primili ovom prigodom. Na ovom plakatu čitamo imena delatnika i institucija na južnoslovenskom kulturnom i istorijskom poprištu devetnaestog veka koja ni jedan ozbiljniji osvrt na to doba ne može mimoći. Tu je "brzjavka" Jugoslavenske akademije koju je potpisao Franjo Rački, u ime zagrebačkog Sveučilišta učinio je to rektor Vrbanić, u ime Matice Hrvatske predsjednik Ivan Kukuljević Sakcinski, tu su potpisani i gradonačelnik Zagreba Badovinac, predsjednik Društva "Slavjanski Dom" Jovan Sundečić, predsjednik književnog Sv. Jeronimskog Društva Franjo Budicki, načelnik Korčule Arneri i na kraju Miho Klaić koji, "premda daleko (u Beču), ganutom dušom sudjeluje slavlju na uspomenu velikog sina Dubrovnika." Na prvom mestu nalazi se egzaltirani telegram iz Beograda koji je napisao Ministar prosvete i predsednik Odbora za proslavu u Beogradu, Milan Kujundžić (Aberdar). U Dubrovniku tog doba bila je snažno prisutna svest da je upravo Dubrovnik dužan i pozvan da odigra nezamenljivu ulogu na južnoslovenskom kulturnom nebu, da je nužno i neodložno da političku nemoć nadoknadi kulturnom moći. Takvo raspoloženje bilo je snažno podsticano od kulturnih i javnih radnika izvan Dubrovnika, naročito iz Zagreba i Beograda. Upravo o tome čvrsto svedoči ovaj naš plakat.

IL DALMATA

Proslavi stogodišnjice smrti glasovitog dubrovačkog sina Ruđera Boškovića pridružio se i Zadar, kako saznajemo iz materijala koji je pred nama. Nepoznati vlasnik ove zanimljive fascikle priključio je materijalu koji je vezan za narodni preporod u Dubrovniku i jedan tematski broj časopisa *Il Dalmata* posvećen Ruđeru Boškoviću. Radi se o dodatku trinaestom broju ovog časopisa za 1887. godinu.

Prema *Enciklopediji Jugoslavije*¹⁵ bile su to novine autonomaške, odnosno talijanaške stranke u Zadru, u to vreme "poglavitom gradu pokrajine". Prvi broj izašao je 10. III 1866, a izlazio je sve do 1916. Štampan je većim delom na italijanskom, a manjim na hrvatskom u Tipografiji Spiridona Artalea. Od 1872. kada je urednik lista postao Arturo Colautti *Il Dalmata* retko ima po koji članak na našem

¹³ Dinko Politeo, Izabrani čanci-Predgovor, Tuzla, Tisak i naklada N. Pissenberga i J. Schnurmachera, (b. g.), str. CXXI.

¹⁴ Petar Kuničić (Mjesec dana pješke(putopis od Korčule do Cetinja, Zadar, Brzotiskom (Narodnoga lista(, 1898, str. 209.

¹⁵ Zagreb, JLZ, 1956.

jeziku, a potom i sasvim prestaje da ih donosi. Imao je dopisnike i iz ostalih gradova Dalmacije (npr. iz Dubrovnika)¹⁶.

Interesantno je da je odrednicu o ovom časopisu u *Enciklopediji Jugoslavije* pisao Vjekoslav Maštrović koji ga je samo dve godine pre toga u svojoj bibliografiji *Jadertina croatica* potpuno izostavio.

Politički protivnici su mu često i neopravdano osporavali ugled, pa tako možemo pronaći i izjave poput one Dinka Politea u *Predgovoru za Izabrane članke*¹⁷: "Tko je čitao talijanaški list *Il Dalmata*, zasnovan god, 1865. (tu ga sećanje verovatno vara) za uredništva nekoga Enrika Matkovića iz Tiesna, ..., znade kako je ovaj list bio od prvoga do zadnjega redka pun osobnih napadaja na narodne prvake, osobito na Klaića, na Pavlinovića i na Danila. Ti su napadaji, koji su htjeli da budu duhoviti, bili naprotiv najvulgarniji."

Broj koji je pred nama nema političkih implikacija nego se, kao što je već rečeno, bavi stogodišnjicom smrti Ruđera Boškovića i sadrži jednu odu koju je pisao profesor G. Zarbarini, biografiju i bibliografiju ovog naučnika, kao i dva do tada neobjavljena pisma. Tekst je na italijanskom.

PROSLAVA TRISTOGODIŠNJICE ROĐENJA IVANA GUNDULIĆA U DUBROVNIKU

Da se vratimo Dubrovniku i načelniku grada Vlahu DeGiulliu koji je 6. januara 1888. godine potpisao još jedan, dakle treći, naš plakat. Ovom prilikom potpisani poziva sugrađane da uzmu učešće u proslavi tristogodišnjice rođenja "neumrloga sina ovoga grada i najvećega pjesnika cijeloga našega naroda, Ivana Frana Gundulića." Na njegovu čast i slavu, čitamo dalje, rodni mu grad postavlja u crkvi S. Dominika ploču za uspomenu.

Za ovu proslavu Dubrovnik je počeo da se sprema nekoliko godina ranije s namerom da se toga dana otkrije spomenik Ivanu Gunduliću, a ne samo spomen-ploča, kako ovde saznajemo. Predlog je došao iz redova Srpske dubrovačke omladine. Na sednici opštinskog veća održanoj 9. marta 1880. bilo je odlučeno da se imenuje odbor od pet osoba koje su imale zadatak da prouče gde i kako bi se mogao podići dostojni spomenik i kako bi se mogla nabaviti za to potrebna sredstva.¹⁸ Odbor su sačinjavali Medo Pucić, Pero Budmani, Ivo Kaznačić, dum Mato Vodopić i Luko Zore. Evo šta o tome 1892. godine kaže jedan proglas objavljen u prvom broju lista *Dubrovnik*: "Već 1884. godine naročiti odbor bješe rasturio proglas na narod, kojim je pozivao sve rodoljube da podupru podizanje spomenika velikome Gunduliću u ovome gradu, pjesnikovoj kolijevci, a to o tristotoj obljetnici od njegova rođenja, koja se navršila god. 1888. Mnogo se je rodoljuba odazvalo tome pozivu oda sviju strana slavenskoga svijeta, te od toga ima doville dobrih

¹⁶ v. Kosta Milutinović(O pokretu Srba katolika u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki Kotorskoj 1848-1914, Zbornik o Srbima u Hrvatskoj, Beograd, SANU 1989, str. 82.

¹⁷ Tuzla(Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnurmachera, (b. g.)

¹⁸ v. Život i rad Ćiva Frana Gundulića i kratak opis pogravitijeh zgrada Dubrovnika, Dubrovnik, D. Pretner, 1893.

11000 fiorina. - To je lijepo glavno, kad promislimo o ekonomnom jadu našega naroda u opće, ali nije dovoljno odista da se podigne biljeg koji Gundulić dostoji. ...Pokle nam dokle nije na žalost za rukom pošlo, da mu tristotu obljetnicu od njegova rođenja, spomenikom proslavimo, pregnimo dajbudi da se sve spravi čim prije, a odbor je uglavio god. 1893. i licem na 20 Maja, u koji dan pada smrt Osmana, protagoniste njegove glavne pjesme ..." Načelnik ovog odbora bio je Marinica Đorđi. Listajući dalje ove novine videćemo u broju 24 za istu godinu da je Vlaho DeGiulli priložio 10 fiorina, a Niko Pucić 5. Najveći novčani prilog dao je kralj Srbije Aleksandar Obrenović. I najzad, u nedelju 25. juna 1893. otkriven je Gundulićev spomenik na Poljani, najvećem trgu u Dubrovniku¹⁹. Gundulićev kip od tuča, u vlastelinskoj odori, sa knjigom u levoj ruci i perom podignutim u desnoj, delo je poznatog hrvatskog vajara Ivana Rendića iz Brača. Ali, pet godina pre toga, kao što kaže naš plakat, u zidu na dnu crkve dominikanaca, poznate i kao "Rozarija", postavljena je mramorna ploča "koju je općinsko vijeće umetnulo na uspomenu 300-godišnjice rođenja slavnoga Gundulića, pošto se je do tada cenilo, da je tu ukopan. Ploča je svečano otkrivena dne 8 siječnja 1888, uz misu, uz prigodno slovo, i uz polaganje vijenaca. S protivne strane nameštena je spomen-ploča Medu Puciću. Na obima su pločama natpisi u latinskom jeziku ..." ²⁰ Ploča je na crkvenom zidu sa desne strane, a na njoj se čita sledeći natpis:

JOANNI • FRANC • GONDOLAE

RHACUSINO

TRECENTESIMUM • DIEM • ANNIVERSARIUM

AB • EIUS • ORTU

CELEBRANTES

A • D • VI • ID • IAN • MDCCCLXXXVIII

CIVES

P.

Opštinsko veće je, dakle, postavilo mermernu ploču u crkvi dominikanaca jer je mislilo da je Ivan Gundulić tu sahranjen. Međutim, samo nekoliko dana pre otkrivanja Rendićevog spomenika, 1893, doznalo se da je najveći pesnik Dubrovnika zapravo pokopan u crkvi male braće. Beleška o tome pronađena je u knjizi mrtvih (Folio 15. Libr. Mort. N. 274).²¹

¹⁹ Dubrovnik god. II, br. 1, 1893.

²⁰ Petar Kuničić (Mjesec dana pješke (putopis od Korčule do Cetinja, Zadar, Brzotiskom (Narodnoga lista(, 1898, str. 199.

²¹ v. Život i rad Ćiva Frana Gundulića i kratak opis pglavitijeh zgrada Dubrovnika, Dubrovnik, D. Pretner, 1893.

I ovu proslavu, kao i sve prethodne, pratila je obavezna iluminacija grada kao i gradska muzika. Ovom prilikom, čitamo dalje, predviđena je i "tombola". Tombola se u Dubrovniku igrala na dan Sv. Vlaha još od 1842. godine. Živopisnu sliku uzbuđenja koje je obuzimalo igrače na Placu možemo pročitati kod Josipa Berse²². Dubrovčani su veoma voleli verske i državne svečanosti i pratili su sa velikim interesovanjem svako delo svoje vlade. Uz to, dubrovački puk je voleo sve što je lepo i plemenito pa je i ovom prilikom ispunio crkvu dominikanaca i grad.

PESME PRIGODNICE S KRAJA XIX VEKA NA PLAKATIMA

Pesma prigodnica bila je veoma zastupljena lirska vrsta u dubrovačkoj književnosti onog doba. Prigodnice su pisane povodom raznih zgoda: veridbi, venčanja, imendana, rođendana, javnih priredbi, u počast znamenitih pojedinaca. Čest povod nastanku pojedinih stihova bili su i smrtni slučajevi. Mnogo "prigodnih suza" proliveno je povodom smrti M. Pucića, I. A. Kaznačića, P. Franasovića, V. Vrčevića i dr. To je vreme u kome su se pesništvom bavili mnogi rodoljubi, možda ne toliko iz neke unutrašnje potrebe, koliko iz osećanja nacionalne dužnosti. "Probuditi narod, vaspitati ga, poučiti i podići ga što pre na nivo kulturno razvijenih evropskih naroda - to je bila namera brojnih stvaralaca tog doba."²³ I sama tadašnja književna publika gledala je na pesništvo uglavnom utilitaristički. Otuda i velika zastupljenost pesama prigodnica. Iako samo svrstavanje pesme u kategoriju prigodnice ne predstavlja a priori njeno vrednovanje, moramo reći da su pesme sa naših plakata prigodnice u najužem smislu te reči, da su nastale u neposrednoj vezi sa samim događajem, a sa zadatkom da ga veličaju, slave i useku u pamćenje i da su zato uglavnom ostale samo malo više od vešte improvizacije. Slabom umetničkom dometu doprinosi i dezorijentacija u pogledu metra, zbog čega mnogi stihovi zvuče neuglađeno i raštimovano. Po običaju onoga vremena ovi tekstovi štampani su kao leci, kako bi mogli biti deljeni na dan svečanosti, a to je razlog što su kasnije retko ostajali sačuvani.

Dakle, među našim plakatima našle su se još tri pesme prigodnice (uz one tri koje smo već spomenuli - mislimo na Radnički lik Meda Pucića i dve Ode Ruđeru Boškoviću) koje su napisane sasvim u maniru svog vremena. Iako se ni jedna od ove tri pesme ne nalazi ni u jednoj nama poznatoj antologiji, verovatno zato što to i ne zaslužuju po svojoj umetničkoj vrednosti, ipak su sve tri sjajna ilustracija za kulturnu istoriju Dubrovnika s kraja XIX veka. Osim što govore o lepom običaju da se na neposredan način proprate događaji ili ideje svog vremena one su i izraz ličnih osećanja i atmosfere u kojoj su pesnici stvarali.

Dve naše pesme prigodnice napisane su povodom smrti Rafa Pucića koji je spadao u najprominentnije i najdoslednije ljude Narodne stranke. Knez Rafo Pucić predao se lokalnom političkom životu "pred kojim se njegovi rođaci Medo i Niko Veliki

²² Josip Bersa(Dubrovačke slike i prilike, Zagreb, Matica hrvatska, 1941, str. 118.

²³ v. Mira Gavrin, Pjesništvo narodnog preporoda u odnosu na njemačko i austrijsko pjesništvo, Hrvatska književnost prema evropskim književnostima, Zagreb, Liber, 1970, str. 51-119.

bejahu povukli, pa se kao općinski načelnik i narodni zastupnik odlikovao trijeznošću i skrupuloznim poštenjem"²⁴.

Prva prigodnica posvećena Rafu Puciću nosi naslov U smrt Rafa kneza Pucića i štampana je latinicom u Tipografiji D. Pretnera, 5. novembra 1890. godine. Sastoji se od 12 sekstina u kojima se, ne baš strogo, smenjuju osmerci i sedmerci. Pesma je osim na ovom plakatu objavljena i u *Narodnom listu*, XXIX/1890, br. 90, na prvoj strani. Autor je potpisan inicijalima V. M. *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova* ove inicijale razrešava kao Vicko Mihaljević. I Vjekoslav Maštrović u bibliografiji *Jadertina Croatica II* uzima da autorstvo treba pripisati Vicku Mihaljeviću. Međutim, rukom prethodnog vlasnika ovih plakata, koji nije bio neupućen, inicijali su razrešeni kao Vicko Medini.

Rafo Pucić je umro u Beču 1890. godine. Njegovi posmrtni ostaci prevezeni su u Dubrovnik i tu sahranjeni. Kod Ive Perića čitamo ovo: "U povodu smrti Rafa Pucića objavljene su - u duhu onovremenih običaja - i prigodne pjesme (tu Ivo Perić pominje *Narodni list* i ovu pesmu Vicka Mihaljevića) i drugi sastavi (koji se čuvaju u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu u Arhivskoj zbirci, kut. XXX/13) kojima su isticani i hvaljeni njegov rodoljubivi rad i zasluge."²⁵ Moguće je da se naša druga pesma prigodnica Nad grobom Rafa kneza Pucića nalazi u pomenutoj Bogišićevoj zbirci. Radi se o šest oktava sa naizmeničnim jampskim osmercem i sedmercem. Rekli bismo da je umetnička vrednost ove pesme nešto veća od prethodne, kao što je i njena versifikacija nešto sigurnija. Na žalost, na ovom plakatu nema ni podatka o autorstvu niti štamparskih podataka. Po nekim grafičkim odlikama moglo bi se sa dosta sigurnosti tvrditi da je i ovaj plakat štampan kod D. Pretnera. Što se tiče autorstva, nismo mogli da dođemo do nekih pouzdanijih podataka, uprkos tome što je prethodni vlasnik rukom u dnu plakata ispisao pseudonim Štovatelj. Ovaj pseudonim ne razrešava ni *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova* (ona nas upućuje na *Crvenu Hrvatsku*, br. 8 za 1900. god. i br. 48 za 1903. god., kao i na *Narodni list* br. 26 za 1896. god.) ni Marcel Vidačić u svom dragocenom radu *Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz hrvatske književnosti*²⁶.

Ni sledeći autor nije nam ostavio svoje ime. Radi se o trećoj pesmi prigodnici, sonetu posvećenom Presvijetlom i prepoštovanom gospodinu Jozu D^{ru} Marčeliću prigodom njegovog zasjedanja na biskupsku stolicu dubrovačku. Stih ovog soneta je deseterac. Katreni su rimovani *abab, abab*, a ne u obgrljenom položaju kako je uobičajeno. I terceti su interesantno rimovani, u položaju *cde, edc*.

Ova pesma štampana je 24. juna 1894. u Srpknoj dubrovačkoj štampariji A. Pasarića, ćirilicom, što svedoči, kao i ceo sonet, o plemenitom naporu da se neguje verska i nacionalna tolerancija. Srpska dubrovačka štamparija je ustanovljena 1892. godine, uoči pokretanja *Dubrovnika*, lista dubrovačkih pristalica Srpske stranke. Već u prvoj godini izlaženja, u br. 25, u odeljku Domaće vijesti, nailazimo na pomen Josipa Marčelića kojeg je u Dubrovniku pratio lep glas: "Kotorski katolički

²⁴ Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb, Matica hrvatska, 1941, str. 236.

²⁵ Ivo Perić, *Politički lik Rafa Pucića*, Rad JAZU, knj. 375, 1978, str. 254.

²⁶ Građa za povijest književnosti Hrvatske, knj. 21, Zagreb, Jazu, 1951.

biskup Dr. Tripo Radončić od dulje je vremena umobolan, te niti je mogao niti je prilike da će moći upravljati svojom biskupijom. Radi toga imenovan mu je pomoćnik i apostolski upravnik Dr. Josip Marčelić, koji je u isto doba imenovan biskupom. Novi je biskup rođen 1847. a bio je do sada profesor povijesti i crkvenog prava i upravitelj bogoslovnog sjemeništa u Zadru." Listajući dalje ovaj list, u broju 25 za 1894. god. čitamo sledeće: "Njeg. Presv. Gosp. Dr. Josip Marčelić novi dubrovački biskup stigao je iz Kotora sinoć u 6. sahata na večer. U Gružu su ga dočekali kanonici a na Pilama cjelo sveštenstvo. U Nedjelju koja prva dogje slijediti će njegova instalacija svečanijem načinom." U broju 26 od 24. Junija 1894. štampana je na prvoj strani velika dobrodošlica novom biskupu. U istom listu, dve godine kasnije (24. maja 1896), na prvoj strani nalazimo informaciju o tome da je biskupa Marčelića, kada je bio ustoličen, posetila tročlana depucija dubrovačkih Srba katolika sa namerom da ga pozdravi i da ga upozna sa onim što mu kao strancu možda nije poznato, a to je da oni jednako ljube svoju crkvu i svoju narodnost i da katoličkoj crkvi ne pretili ništa od "srpstva uopće a od Srba katolika napose". U delegaciji su bili Vlaho Matijević, Frano Bibica i Pero Banac.

Da kažemo još i to da je u to doba dubrovačka biskupija koja je zahvatala nekadašnju dubrovačku nadbiskupiju i stonsku i korčulansku biskupiju, brojala pet dekanata, naime (dubrovački, konavoski, stonski, pelješki i korčulanski, da je imala 45 župa, 15 ekspozitura, 9 kapelanija, 1 semenište, 19 samostana i 1 dumanski zavod. Sama Biskupska palača se nalazila pred stonom crkvom S. Marije i nije imala ničeg osobitog²⁷

DUBROVAČKI EPIGRAFI S KRAJA XIX VEKA NA PLAKATIMA

Osećajući potrebu da se oglašavaju, posebno u trenucima smrti značajnih i bliskih ljudi, Dubrovčani su to činili ne samo pesmama prigodnicama, kao što smo već videli, nego su imali i tradiciju sastavljanja epigrafa u proznom obliku, ili onoga što bismo danas nazvali osmrtnicom. Tim svečanim napisima kojima su nastojali da u što sažetijem obliku okarakterišu pokojnika, oni su davali i svečano jezičko ruho. Tako je nešto što je imalo svrhu praktičnog saopštenja prešlo u književni oblik, koji su sami Dubrovčani nazivali epigrafom ili posmrtnom objavom. U njima ponajviše ima konvencionalnih reči kojima se ispunjava dug prema ugledu pokojnika, ali neretko se opšta mesta i hladni i nevešti izrazi mešaju sa napisima iz kojih progovara istinsko osećanje i večita potreba da se još nešto kaže o onome koga zauvek gubimo.

Među našim materijalom nalaze se tri osmrtnice. Najstarija je objavljena 5. novembra 1890. godine povodom smrti Rafa Pucića, u štampariji C. Pretnera i nije potpisana. Ostale dve štampane su u Srpskoj dubrovačkoj štampariji A. Pasarića, što je i logično, jer su pisane povodom smrti dvojice pristaša dalmatinske Srpske stranke.

²⁷ v. Petar Kuničić, Mjesec dana pješke - putopis od Korčule do Cetinja, Zadar, Brzotiskom Narodnoga lista, 1898, str. 207. i 227.

Druga posmrtna objava štampana je povodom smrti Nikše Gradića, starog dubrovačkog gospara, urednika *Glasa dubrovačkog*, autora dve drame i nekoliko satiričnih i filozofskih pesama. Nikša Gradić je umro 29. avgusta "u jedanaesti sahat"²⁸ 1894. godine. U istom broju pomenutog lista preštampan je ovaj naš plakat u integralnom obliku. Tu se kaže da "ovaj epigrafi bijaše proglašen za vreme sprovođa." U potpisu na našem plakatu stoji Dubrovačka Narodna Štionica. Štionica je osnovana 1863. godine i njen gotovo doživotni predsednik bio je Niko Pucić. 1885. godine došlo je do raskola u Narodnoj štionici, pa je uskoro osnovana i Hrvatska čitaonica. Članovi štionice u vreme štampanja ovog plakata bili su Lujo Pl. Bizzarro, kap. Ivo Bogoević, Dr. Lujo Vojnović, Stijepo Knežević, Antun Fabris i dr. U ovom epigrafu Nikša Gradi se proglašava "zadnjim vlastelinom pjesnikom". Da vidimo šta o tome kaže Josip Bersa: "Kad je umro Dum Ivan Stojanović, rekoše njegovi sugrađani: "Umro je posljednji Dubrovčanin". Uistinu, posljednjih Dubrovčana bilo je u zadnje vrijeme nekoliko; dubrovačka javnost, pošto bi jednog pokojnika proglasila posljednjim, nije se nalazila u neprilici, kada bi sutradan ispustio dušu drugi, koji je u jednakoj mjeri zasluživao taj počasni vapaj. To im se dade, a oni neka se na drugom svijetu pravdaju, ko ima veće pravo na taj laskavi pridjev. Ova prenjagljena počast poslije smrti, stari je dubrovački običaj. Već g. 1828. čuveni liječnik Luko Stulli bio je "posljednji" u jednom sonetu Rafa Androvića; bio je "posljednji" u jednom nadgrobnom slovu i Nikša Gradi, pisac *Spravljenice*. Pero Budmani preseli se na bolji svijet kao "posljednji Dubrovčanin", a kao "posljednji Dubrovčanin" umre za njim i Luko Zore." I pored toga, nešto dalje, i sam Josip Bersa kaže da je "Nikšom Gradi nestao posljednji dubrovački vlastelin pjesnik."²⁹ Ovakvi napisi više nam, zapravo, govore o živima nego o mrtvima jer se iza čestog ponavljanja epiteta "posljednji" ne krije ništa drugo do strah od izumiranja onog gosparskog, dostojanstvenog Dubrovnika kakav je nekada bio.

Posljednja naša osmrtnica štampana je 2. aprila 1895. godine, povodom smrti dubrovačkog vlastelina Mata Natalija, a potpisana je inicijalima L. Z. Radi se svakako o Luku Zore, filologu i književniku, saborskom zastupniku i uredniku *Slovinca*, koji je do 1897. god. bio profesor u dubrovačkoj gimnaziji, a potom upravitelj muške preparandije u Arbanasima kod Zadra. Naš plakat sažima u nekoliko svečanih rečenica bogatu biografiju Mata Natalija, učesnika u mađarskoj revoluciji, aradskog zatvorenika, člana opštinskog i trgovačkog veća i čoveka strasne ćudi i energije. Do 1881. godine bio je narodnjak, a potom je napustio Narodnu stranku i priklonio se politici Srpske stranke. Deklarisao se kao Srbin katolik, kao uostalom i Medo Pucić, Pero Budmani, Luko Zore i drugi.

OPŠTINSKI IZBORI U DUBROVNIKU 1894. GODINE

I na kraju, dolazimo do plakata koji, za razliku od prethodnih koji su svedočili o kulturnom životu Dubrovnika, predstavlja važan dokument za proučavanje političke istorije ovog grada. Pred nama je predizborni plakat štampan za opštinske izbore zakazane za 27. maj 1894. godine, kada je ponovo (isto kao i četiri godine pre toga) sklopljen kompromis između Srpske i Autonomaske (talijanaške) stranke. U

²⁸ Dubrovnik, br. 36/1894.

²⁹ Josip Bersa(*Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb, Matica hrvatska, 1941, str. 258.

dotadašnjem "općinskom vijeću" (izabranom 1890.) bile su samo pristalice srpsko-autonomaške koalicije. Na ovim opštinskim izborima vodila se žestoka borba između dve kandidatske liste: srpsko-autonomaške sa Franom Gondolom na čelu (to je ova lista koju imamo na našem plakatu) i Narodne hrvatske stranke sa Vlahom DeGiulliem na čelu. Iz našeg plakata vidi se da su većnici birani u tri izborna razreda. "Do tih razreda dolazilo se ovako: ukupan iznos općinskog poreza dijelio se na tri jednaka dijela. U I razredu imali su pravo birati i biti birani oni koji su plaćali najviše iznose poreza, kao i oni koji su imali povlašteno, izuzetno izborno pravo (svećenici, činovnici, umirovljena vojna lica, osobe sa fakultetskom naobrazbom, učitelji, pomorski kapetani, brodski škrivani i upravitelji brodova velike obalne plovidbe). U II razredu imali su izborno pravo veći poreski obveznici u okviru poreskog iznosa predviđenog za taj razred. U III razredu imali su izborno pravo manji poreski obveznici, takođe u okviru poreskog iznosa, predviđenog za ovaj razred. Kako se u sva tri izborna razreda birao jednak broj općinskih vijećnika, najbogatiji ljudi, birači I i II razreda, iako malobrojni, birali su dvije trećine općinskog vijeća, dok je višestruko brojnija većina birača iz III izbornog tijela birala tek jednu trećinu općinskog vijeća."³⁰ Interesantno je da se nosilac liste Frano Gondola nalazi na ovom plakatu u trećem izbornom razredu (videćemo kasnije da to neće ostati tako do kraja izbora). Znatiželjni proučavalac, kakav je svakako bio prethodni vlasnik ovog plakata koji ga je proučavao sa olovkom u ruci, pronaći će među kandidatima posednika Matu Natalija (I razred) o kome je već bilo reči, apotekara Matu Šarića (II razred), vlasnika i izdavača *Glasa Dubrovačkog* čija je spičarija po svedočenju Josipa Berse mnogo značila za društveni život Dubrovnika i druge.

U svom već ranije pominjanom radu Kosta Milutinović³¹ nas kratko obaveštava da je posle tih izbora opština i dalje ostala u rukama srpsko-autonomaške koalicije koja je za gradskog načelnika ponovo izabrala Frana Gondolu. Ali, nije sve išlo tako glatko. Kako saznajemo od Iva Perića "za veme tih izbora općinska je uprava na čelu sa načelnikom Franom Gondolom, osporavajući pravo glasa nekim biračima i poništavajući potom neke glasove, učinila više neopravdanih, protuzakonskih poteza, što je izazvalo žalbu hrvatskog izbornog odbora. Namjesništvo je djelomično uvažilo tu žalbu i poništilo izbore u III izbornom tijelu, naredivši da se u tom tijelu ponove izbori. Između redovnih općinskih izbora i tih naknadnih izbora došlo je do nesloge između pristaša Srpske i Autonomaške stranke... Zbog toga su pristaše Srpske stranke odlučile da ne izađu na naknadne općinske izbore. Ti naknadni izbori održani su 1. listopada 1894. i svih 12 hrvatskih kandidata u III izbornom tijelu za općinsko vijeće bili su izabrani.

S obzirom na to da su pristaše Srpske i Autonomaške stranke imale pobjedu u I i II izbornom tijelu (sa ukupno 24 vijećnika) ta im je pobjeda bila dovoljna da i od tada zadrže općinsku upravu u svojim rukama. Na prvoj konstituirajućoj sjednici novog općinskog vijeća - u drugoj polovici listopada 1894 - svih 6 općinskih prisjednika

³⁰ v. Ivo Perić, Načelnici dubrovačke opštine od njena ponarođenja do početka Prvog svjetskog rata, Dubrovački horizonti, br. 30, 1990, str. 54-60.

³¹ Kosta Milutinović, O pokretu Srba katolika u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki Kotorskoj 1848-1914, Zbornik o Srbima u Hrvatskoj, Beograd, SANU, 1989, str. 86.

izabrano je iz redova Srpske i autonomaške stranke. Za općinskog načelnika ponovo je izabran Frano Gondola."³²

Uporedjivanjem novinskih izveštaja iz tog vremena³³ i našeg plakata ustanovljeno je da je došlo do znatnih izmena u izbornim razredima. Nosilac liste Frano Gondola koji se na našem plakatu nalazio u III izbornom razredu izabran je za većnika u II razredu, Božo Banjac koji je bio u I izbornom razredu izabran je u II, Frano Bibica bio je na listi u III razredu, a izabran je u I, Niko Radulić izabran je u I razredu, a bio je u III, Ivo Bogoević i Ivo Pitarević izabrani su u III izbornom razredu, a bili su na listi u I. Baro Briolli kojeg uopšte nema na našem plakatu zamenio je Iva Jelića. Bilo bi zanimljivo zanati zašto ikako se to dogodilo.

Naš plakat štampan je kod A. Pasarića na italijanskom jeziku.

*

Lidija Jelić

³² Ivo Perić, Dubrovačko razdoblje političkog djelovanja Frana Supila, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, sv. XVII, 1979, str. 578.

³³ Dubrovnik, br. 22 za 1984.

L I T E R A T U R A

1. Marko Car: *Moje simpatije*, Zadar, Međunarodna knjižarnica E. de Schönfeld, 1913.
2. S. V. Popović: *Naša novija lirika*, Letopis Matice srpske, knj. 129, 1882, str. 137-159. (ovo je preštampano i u Slovincu, br. 19, 1882, str. 290-298)
3. Kosta Milutinović: *O pokretu Srba katolika u Dalmaciji, Dubrovniku i Boki Kotorskoj 1848-1914*, Zbornik o Srbima u Hrvatskoj, Beograd, SANU, 1989, str. 33-90.
4. Dinko Foretić: *Kratak pregled historije radničkog pokreta u Dalmaciji 1871-1919*, Zadar, 1959.
5. Franja Marković: *Knez Medo Pucić*, Rad JAZU, knj. 67, Zagreb, 1883, str. 125-206.
6. Dinko Politeo: *Izabrani članci : predgovor*, Tuzla, Tisak i naklada N. Pissenbergera i J. Schnürmachera, b. g.
7. Petar Kuničić: *Mjesec dana pješke: putopis od Korčule do Cetinja*, Zadar, Brzotiskom Narodnoga lista, 1898.
8. Ivo Perić: *Načelnici dubrovačke općine od njena ponarođenja do početka Prvog svjetskog rata*, Dubrovački horizonti, br. 30, 1990, str. 54-60.
9. Ivo Perić: *Dubrovačko razdoblje političkog djelovanja Frana Supila*, Anali Zavoda za povjesne znanosti JAZU u Dubrovniku, sv. 17, 1979, str. 503-659.
10. Ivo Perić: *Stranačko-politički odnosi u Dubrovniku krajem XIX i početkom XX stoljeća*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, sv. 26, 1988, str. 175-222.
11. Ivo Perić: *Dubrovačanin Niko Nardelli kao austrijski namjesnik u Dalmaciji*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, sv. 24-25, 1987, str. 235-260.
12. Ivo Perić: *Dubrovačko školstvo od pada Republike do 1918*, Anali Zavoda za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, sv. 15-16, 1978, str. 357-391.
13. Josip Bersa: *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)*, Zagreb, Matica hrvatska, 1941.
14. Nikša Stipčević: *Pisma Meda Pucića Kamenku Jovanoviću*, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, knj. 23, sv. 1, 1975, str. 194-197.
15. Ivo Perić: *Politički lik Rafa Pucića*, Rad JAZU, knj. 375, 1978, str. 231-256.
16. *Hrvatska književnost u Evropskom kontekstu*, Zagreb, Liber, 1978.
17. Mira Gavrin: *Pjesništvo ilirskog preporoda u odnosu na njemačko i austrijsko pjesništvo*, Hrvatska književnost prema evropskim književnostima od narodnog preporoda k našim danima, Zagreb, Liber, 1970, str. 51-119.
18. *Znameniti i zaslužni Hrvati 925-1925*, Zagreb, 1925.
19. *Znameniti Srbi XIX veka*, Zagreb, Naklada i štampa Srpske štamparije, 1903.
20. *Album zaslužnih Hrvata*, bez. št. pod.
21. H. Pettan: *Popis skladbi Ivana Zajca*, Zagreb, JAZU, 1956.
22. Anonim: *Medo Knez Pucić*, Slovinc, br. 23, 1882, str. 137-159.

23. Marcel Vidačić: *Pseudonimi, šifre i znakovi pisaca iz Hrvatske književnosti*, Građa za povijest književnosti Hrvatske, knj. 21, Zagreb, JAZU, 1951, str. 7-141.
24. *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova*, Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1956-1986.
25. Vjekoslav Maštrović: *Jadertina croatica II*, Zagreb, JAZU, 1954.
26. Ivo Perić: *Dubrovačka periodika 1848-1918*, Dubrovnik, JAZU, 1980.
27. Anonim: *Život i rad Ćiva Frana Gundulića i kratak opis poglavitijeh zgrada Dubrovnika*, Dubrovnik, D. Pretner, 1893

Časopisi

1. *Slovinac*
2. *Narodni list*
3. *Dubrovnik*
4. *Crvena Hrvatska*
5. *Srpski glas*
6. *Dubrovački horizonti*

BIBLIOGRAFSKI OPIS PLAKATA

PUCIĆ, Medo

POPIJEVKA DUBROVAČKOG RADNIČKOG DRUŠTVA : [plakat] / spjevao Medo Pucić . - Dubrovnik : Tiskara D. Pretnera, [1877] . - 1 list ; 21x30 cm
6276/4°

DEGIULLI, Vlaho

GRAGJANI! : dne 13 Februara o. g. vrši se sto godina od kada je umro glasoviti sin našega Dubrovnika Rugje Bošković : [plakat] / DeGiulli . - Dubrovnik : Tiskarnica D. Pretnera, 1887 . - 1 list ; 42x57 cm presavijeno na 21x29 cm
6265/4°

PROGRAM SVEČANE AKADEMIJE...

PROGRAM SVEČANE AKADEMIJE ZA PROSLAVU STOGODIŠNJICE RUGJE

BOŠKOVIĆA: koja će biti dne 14 Februara 1887 na 6 ura u večer u crkvi Sv.

Injacija: [plakat] . - [Dubrovnik] : Tiskarnica D. Pretnera, [1887] . - 1 list ; 21x30 cm
6277/4°

NEL FAUSTO CENTENARIO DEL PADRE...

NEL FAUSTO CENTENARIO DEL PADRE RUGGERO BOSCOVICH : ode . - Ragusa :

Tipografia di C. Pretner, 1887 . - [4] p. ; 30 cm

6272/4°

DEGIULLI, Vlaho

GRAGJANI! : prigodom Boškovićeve stogodišnjice Odbor za proslavu i Općina

primiše raznih brzozavnih čestitaka, od kojih neke zaslužuju osobitu pažnju, jer, na čast i diku našeg rodnog grada, svjedoče veliku cijenu što je uživa Dubrovnik u zemljama nama srodnijem radi umnog rada i znanstvenih vrlina starijih mu sinova, koji su mu ime proslavili : [plakat] / DeGiulli . - Dubrovnik : Tiskarnica D. Pretnera, 1887 . - 1 list ; 42x57 presavijeno na 21x29 cm
6266/4°

IL DALMATA

IL DALMATA . - [Zara] : Tip. Ed. di S. Artale, -1887- ; 34x50 cm presavijeno na 17x25 cm

Opis je rađen prema n. 13, suppl. (1887)

N. 13, suppl. . - 1887

6264/4°

DEGIULLI, Vlaho

SUGRAGJANI! : dne 8 januara tek. mjeseca vrši se tristogodišnji rodjeni dan neumrloga sina ovoga grada i najvećega pjesnika cijeloga našega naroda Ivana Frana Gundulića : [plakat] / DeGiulli . - Dubrovnik : Tiskarnica D. Pretnera, 1888 . - 1 list ; 32x43 cm presavijeno na 16x22 cm

6275/4°

MIHALJEVIĆ, Vicko

U SMRT RAFA KNEZA PUCIĆA : [plakat] / V. M. . - [Dubrovnik] : Tipografija D. Pretnera, [1890]. - 1 list ; 34x50 cm presavijeno na 17x725 cm

6273/4°

NAD GROBOM RAFA KNEZA PUCIĆA

NAD GROBOM RAFA KNEZA PUCIĆA : [plakat] / [Štovatelj?] . - [B. m.] : [b. i.], [1890?] . - 1 list ; 21x30 cm

6269/4°

PRESVIJETLOM I PREPOŠTOVANOM GOSPODINU...

PRESVIJETLOM I PREPOŠTOVANOM GOSPODINU JOZU D.ru MARCELIĆU PRIGODOM WEGOVOG ZASJIEDAWA NA BISKUPSKU STOLICU DUBROVAČKU : sonet : [plakat]

. - Dubrovnik : Srp. Dub. Štamp. A. Pasarića , 1894 . - 1 list ; 34x50 cm

presavijeno na 17x25 cm

6270/4°

POŠLJEDNJI ZVUK GLASOVA DIVNIJEH...

POŠLJEDNJI ZVUK GLASOVA DIVNIJEH PALMOTIĆA, GUNDULIĆA, GJORGJIĆA I MEDA NESTADE NA ZAMRLIJEM USNAMA VLASTELINA NIKŠE GRADIĆA... : [plakat]

. - Dubrovnik : Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića , [1894] . - 1 list ; 34x50 cm presavijeno 17x25 cm

6271/4°

ZORE, Luko

MATO NATALI VLASTELIN DUBROVAČKI DUHOM I TIJELOM JAK, KRŠAN, HRABAR POČINE U GOSPODU... : [plakat] / L. Z. . - [Dubrovnik]: Srpska Dubrovačka

Štamparija A. Pasarića , [1895] . - 1 list ; 30x36 cm presavijeno na 23x30 cm
6268/4°

ELETTORI!

ELETTORI! : [plakat] . - Ragusa : Tipografia A. Pasarić, 1894 . - 1 list ; 63x93 cm
presavijeno na 25x32 cm
6274/4°